

XX. DANI HRVATSKE KNJIGE I RIJEČI **dani Balinta Vujkova**

Međunarodni znanstveno-stručni skup

knjiga sažetaka

Subotica, 8. listopada/oktobra 2021. godine

Program

Međunarodnog znanstveno-stručnog skupa

petak, 8. X. 2021. godine, Čitaonica Gradske knjižnice u Subotici

8.30 – 9.00 Registracija

9.00 – 9.15 Otvorenje i pozdravne riječi, predstavljanje Zbornika radova s Međunarodnog savjetovanja knjižničara (Dani HKR – dani Balinta Vujkova 2020.)

9.15 – 9.45 Plenarna izlaganja (moderatorica: Katarina Čeliković)

Tomislav Žigmanov (Zavod za kulturu vojvođanskih Hrvata, Subotica)

Novi preporod Hrvata u Vojvodini

Emina Berbić Kolar (Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti, Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku)

Mjesni govor kao nematerijalno kulturno dobro (održivost i perspektive)

9.45 – 10.30 Prva sesija (moderatorica: Katarina Čeliković)

Filip Galović (Katoličko sveučilište Zagreb)

Mjesto nekih narodnih govora u Vojvodini u okviru slavonskoga dijalekta

Mario Bara (Katoličko sveučilište Zagreb)

Migracije, toponimi i jezik: svjedočanstva hrvatske prisutnosti u Vojvodini

Zlatko Romić (novinar, Subotica)

Grumenje iz dubina jezičnoga rudnika

Đuro Vidmarović (književnik, Zagreb)

Razdrti jezik Josipa Gujaša – Džuretina

10.30 – 10.45 Stanka (okrjepa)

10.45 – 12.10 Druga sesija (moderator: Silvestar Balić)

Ladislav Heka (Pravni fakultet Sveučilišta u Segedinu) – ZOOM

Kako odoljeti Mađerima

Tamara Jurkić Sviben (Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu)

Tragom uglazbljene lirike Slavka Mađera (1922. – 1946.)

Klara Dulić Ševčić (Katoličko društvo „Ivan Antunović“ Subotica)

Petko Vojnić Purčar – roman kao *dijalog s vremenom*

Lilla Anna Trubics (Znanstveni zavod Hrvata u Mađarskoj)

Marija Jurić Zagorka u svjetlu hrvatsko-mađarske politike

Katja Bakija (Sveučilište u Dubrovniku)

Pjesni ljuvene Marina Držića – književna baština u zrcalu suvremenosti

Biserka Goleš Glasnović (Osnovna škola Tituša Brezovačkog, Zagreb)

Novi uvidi u stvaralaštvo Frana Krste Frankopana

Robert Hajszan (Panonski institut, Pinkovac)

Naseljenje južnogradišćanskih Hrvata u 16. st. u zrcalu urbara i pisama

Ferenca Batthyána

Vladimir Nimčević (suradnik Zavoda za kulturu vojvođanskih Hrvata)

Doprinosi Jose Šokčića povijesti Hrvata-Bunjevaca

12.00 – 12.30 Stanka (okrjepa)

12.30 – 14.10 Treća sesija (moderator: Tomislav Žigmanov)

Martina Kolar Billege, Vesna Budinski, Ana Ladan (Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu)

Čitalačka pismenost kao prediktor kulturnoga razvoja

Ante Bežen (Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu)

Hrvati izvan Hrvatske u hrvatskom školskom Nacionalnom kurikulumu (s posebnim osvrtom na Hrvate Bunjevce i Šokce u Republici Srbiji)

Silvestar Balić (Znanstveni zavod Hrvata u Mađarskoj)

Selektivna bibliografija *Hrvatskoga glasnika* – školstvo, ulaganja i vjerski sadržaji od 2010. do 2015.

Katarina Čeliković (Zavod za kulturu vojvođanskih Hrvata, Subotica)

Pavao Bačić – nepoznati književnik i skladatelj

Vlasta Markasović (Ekonomska i trgovačka škola I. Domca, Vinkovci)

Rasprave o jeziku bačkih Hrvata Ante Sekulića

Mirko Ćurić (Srednja strukovna škola Antuna Horvata, Đakovo)

Prigodnice Ante Evetovića Miroljuba biskupu Josipu Jurju Strossmayeru

Ivan Stipić (Sveučilište u Slavonskom Brodu)

Znanstvene veze franjevačkih učilišta s područja današnje Vojvodine i južne Mađarske s Visokim franjevačkim učilištem u Brodu

Diskusija i zaključci – završetak oko 14.10 sati

Sažeci izlaganja

Tomislav Žigmanov

Zavod za kulturu vojvođanskih Hrvata

Novi preporod Hrvata u Vojvodini

Izazovi u prostoru kulture Hrvata u Vojvodini su brojni. Jedan od najvećih i najsloženijih jest ustrojavanje i obogaćivanje sadržaja u kulturi sjećanja na vlastitu prošlost. Zavod za kulturu vojvođanskih Hrvata već gotovo deset godina, u okviru inicijative „Godina hrvatskih velikana“, putem obilježavanja obljetnica rođenja ili smrti odličnika u području kulture, znanosti i umjetnosti, nastoji dati svoje prinose na tom planu. Narasli u ovim nastojanjima s brojnim sadržajima (priredbe, kolokviji, stručni skupovi, knjige, članci u periodici, koncerti, nosači zvuka, kalendari, novinski napisi, digitalizacija djela...), vremenom su proširili memoriranje i na događaje, ustanove, pojave, tiskovine... Na taj način stječe se dojam da se radi o „novom preporodu“ Hrvata u Vojvodini, kako se sada u Zavodu imenuju sve aktivnosti na planu kulture sjećanja. O svemu se u radnji detaljnije elaborira.

Emina Berbić Kolar

Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti, Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku

Mjesni govor kao nematerijalno kulturno dobro (održivost i perspektive)

Radom će se prikazati mjesni govor kao primjer jezične nematerijalne kulturne baštine Republike Hrvatske. Ministarstvo kulture i medija kao resorno ministarstvo koje se bavi očuvanjem nematerijalne kulturne baštine Republike Hrvatske štiti nematerijalna kulturna dobra, između ostaloga i jezična nematerijalna kulturna dobra kojima na temelju opisa zatečenoga stanja propisuje mjere zaštite očuvanja te mjere popularizacije nematerijalnoga kulturnog dobra. Konkretno će se oprimjeriti dva slavonska zaštićena nematerijalna kulturna dobra (dva mjesna govora: sičanski i staroperkovački govor, oba pripadaju posavskom poddijalektu slavonskoga dijalekta kao jednom od najarhaičnijih dijalekata hrvatskoga jezika). Na primjerima navedenih dvaju govora pokazat će se cjelovit proces od zaštite do metoda održivosti nematerijalnoga kulturnoga dobra kroz različite oblike i aktivnosti poput objave rječnika i gramatike, objave radova (lingvistički i sociolingvistički opisi), edukacija, radionica, popularizacije mjesnih govora, različitih znanstvenih i stručnih projekata. Održivost mjesnoga govora kao nematerijalnoga kulturnoga dobra ima višestruke funkcije, od usko lingvističkih kojima je osnovni cilj temeljit opis mjesnoga govora na svim gramatičkim razinama: fonološkoj, morfološkoj, leksičkoj, tvorbenoj i sintaktičkoj s posebnim naglaskom na opisu i zapisu naglasnoga sustava koji je temelj za dijalektološka proučavanja jezika. Osim lingvističke funkcije, svakako treba naglasiti i sociolingvističku koja je čak i važnija od usko lingvističke, jer sociolingvistička dimenzija povezuje jezik i društvo kao osnovni pokretač i održivosti jezika i kulture u malim ruralnim sredinama u kojima su mjesni govori ugroženi te im prijete izumiranje. Cilj je rada dati primjere dobre prakse na temelju dosadašnjih aktivnosti vezanih uz sičanski i staroperkovački govor. Metode rada koje će biti korištene u radu su metode analize i sinteze, metode vođenih intervjua i metoda terenskoga lingvističkog istraživanja.

Filip Galović

Katoličko sveučilište Zagreb

Mjesto nekih narodnih govora u Vojvodini u okviru slavonskoga dijalekta

Osim u Hrvatskoj, Hrvati govore narodnim govorima koji se prostiru u Bosni i Hercegovini, Srbiji (poglavito u Vojvodini), Crnoj Gori, Mađarskoj, Sloveniji, Austriji, Slovačkoj, Italiji, Rumunjskoj, pa i drugdje. Dobro je poznato da se govori Hrvata u Vojvodini pripajaju dvama štokavskim dijalektima: zapadnomu dijalektu (novoštokavskom ikavskom) (tzv. bunjevački govori) te slavonskomu dijalektu (nenovoštokavskom arhaičnomu šćakavskom) (tzv. šokački govori). U izlaganju se usmjerava na neke govore slavonskoga dijalekta smještenih u Vojvodini, odnosno podastiru se bitnije jezične posebnosti narodnih govora Sonte i Monoštora iz novijega vremena te se smještaju u okvir slavonskoga dijalekta.

Mario Bara

Katoličko sveučilište Zagreb

Migracije, toponimi i jezik: svjedočanstva hrvatske prisutnosti u Vojvodini

Jedna od posljedica višestoljetnih migracija hrvatskih populacija na područje današnje Vojvodine i Republike Srbije jesu brojni toponimi nastali u doticaju raznih naroda i međusobna imenovanja. Hrvatski se etnonim kao oznaka različitosti tako javlja od srednjovjekovlja do suvremenosti u obliku toponima i antroponima. Toponimi reflektiraju jezično-povijesni i kulturno-socijalni kontekst u kojemu su oblikovani. Nastajali su kao oznaka zemljopisnoga podrijetla, etničke ili socijalne različitosti. Oni su ujedno svjedočanstvo kontinuiteta naseljenosti nekoga prostora i imaju snažnu simboličku dimenziju. Uz onomastičke se izvore javlja i pisana riječ u narodnim pismima, bosančici i glagoljici.

U prvome dijelu rada autor daje pregled najranijih migracija, povezanost doseljenika sa starijim populacijama uz navođenje primjera toponima, antroponima i jezičnih tragova. Drugi dio rada proširuje primjere i na one toponime i antroponime koji u svojem korijenu imaju osnovu u etnonimima Bunjevac, odnosno Šokac. Zaključni dio rada raspravlja o izazovima za hrvatske manjinske institucije u memoriranju vlastitoga trajanja i prijenosa znanja o sebi na nove generacije. Podatci su u radu crpljeni iz arhivskih izvora, popisnih podataka, literature i kartografskih izvora.

Zlatko Romić

Subotica

Grumenje iz dubina jezičnoga rudnika

Posljednja knjiga iz edicije „Izabrana djela Balinta Vujkova“, s iznimkom žanra, predstavlja pravi reprezent njegova sakupljačkoga rada. U prilog tome govori i ključna činjenica: u *Pripovi(je)tkama* se nalazi jezično blago s gotovo svih rubova hrvatskoga nacionalnoga i dijalektalnoga prostora – od Karaševa na istoku, preko Janjeva i Like na jugu, pa do Prekomurja i Gradišća na zapadu i sjeveru. Pri tomu valja istaknuti kako su *Pripovi(je)tke*, kao peta knjiga iz ove edicije, objavljene 70 godina nakon prvog pojavljivanja *Bunjevačkih narodnih pripovidaka* i pola stoljeća od kapitalnog djela Balinta Vujkova – *Cvjetova mećave*, te isto toliko vremena od dobivanja „Vukove nagrade“ za sakupljački rad. Uz svu tematsku šarolikost, koja je također veliko bogatstvo *Pripovi(je)daka*, težište ovoga rada ipak će biti usredotočeno na govore u njima i „Tumač manje poznatih riječi i izraza“ koji je i za ovu priliku urađen.

Duro Vidmarović

Zagreb

Razdrti jezik Josipa Gujaša – Džuretina

Josip Gujaš – Džuretin najznačajnija je pjesnička osobnost među Hrvatima u Mađarskoj. Rođen je 1936., a umro 1976., što znači da je živio u turbulentnim političkim vremenima koja su se dramatično odrazila na život hrvatske manjine u ovoj zemlji. U Gujaševom rodnom selu, Martincima (Felsőszentmárton) lokalni govor pripada podravskoj varijanti štokavskog narječja ekavskog izgovora. Njegovo školovanje na osnovnoj razini odvijalo se na srpsko-hrvatskom jeziku koji je nakon 1948. postao obvezatan i u školama za hrvatsku djecu. Srednjoškolsko i fakultetsko obrazovanje imao je na mađarskom jeziku. Ove činjenice su bitne za razumijevanje Gujaševog pjesničkog jezika. Naime, on nikada nije mogao naučiti hrvatski književni standard već je u svome pjesništvu pomiješao lokalno narječje svoga sela s karakterističnom ekavicom, podravski dijalekt hrvatskog jezika, srpski jezik, elemente hrvatskoga književnog standarda i vlastite jezične novokovanice. Do 1990. godine smatralo se kako u Gujaševim pjesmama prevladava srpska jezična komponenta. Kasnijom pomnijom analizom ta je teza potpuno demantirana i danas možemo ustvrditi kako je Gujaš stvorio vlastiti književni jezik, kao posljedicu činjenice da pripada naraštaju hrvatske djece na kojima je izvršeno jezično nasilje. Njegov sam jezik nazvao razdrtim, jer on to jest kao što je i razdrta i povijesna situacija u kojoj je živio. Danas se javlja problem prevođenja Gujaševih pjesama. S aspekta hrvatskoga književnoga standarda one su anakronizam i ne znamo u koju bismo ih jezičnu situaciju svrstali: nisu dijalekt, nisu lokalni idiom, nisu srpski, nisu srpskohrvatski jezik već sve to zajedno. Zbog toga autor ovog teksta smatra da ne treba lektorski dirati u Gujaševe pjesme, ali kada ih se objavljuje, potrebno je detaljno obrazložiti uvjete u kojima su nastale i jezičnu situaciju koja je pjesniku bila nametnuta. Moguće je i prevoditi Gujaševe pjesme na hrvatski književni jezik, ali ponovno uz obrazloženje dramatike u kojoj je nastao njihov izvornik.

Ladislav Heka

Pravni fakultet Sveučilišta u Segedinu

Kako odoljeti Maderima

Slučaj Slavka i Miroslava (Slavka) Mađera rijedak je ne samo u hrvatskoj, nego i u svjetskoj književnosti. Mlađi brat nakon prerane smrti starijega, uzima njegovo ime i dodaje ga svome. Obadvojica su pjesnici, pa mogu zbuniti čitalačku publiku. Svjedoči to i jedan napis u vojvođanskom tisku, u novosadskom časopisu za kulturu *Híd (Most)* iz 1961. godine. U rubrici „Kronika“ prvi tekst nosi naslov „Tko piše stihove Miroslava Mađera?“ (Ki írja Miroslav Madjer versei?). U članku se navodi kako se „početkom pedesetih godina u hrvatskim novinama i časopisima pojavio jedan novi, mladi pjesnik Miroslav Slavko Mađar“. Autor hvali njegove „fine, melodične lirske stihove, koji su ga brzo učinili popularnim“. Kritika pohvalno piše o nekoliko zbirki pjesama koje su dotad objavljene. U vezi tada najnovije zbirke *U čovjeku* primjećuje da je nekoliko njegovih pjesama objavljeno i u prijevodu na mađarski jezik. Potom otkriva kako „Miroslav Slavko Mađer nije jedan pjesnik, nego se iza toga imena kriju dva pjesnika: Slavko i Miroslav. Mlađi brat uz svoje objavljuje i bratove pjesme. „Nikada ne označava koja pjesma je njegova, a koja pripada njegovu preminulom bratu.“ Spominje da je Miroslav u jednom radu objasnio kako nastavlja bratovo djelo, te zato pjesme objavljuje pod zajedničkim imenom. A propos zbirke *U čovjeku* časopis *Híd* prenosi kritiku Antuna Šoljana objavljenu u njegovoj kolumni u zagrebačkom *Telegramu*, a koja daje osvrt na pjesništvo Miroslava i Slavka Mađera. Ističe da je Slavko, koji je živio samo 24 godine, bio vrlo nadareni pjesnik, te kako se među pjesmama Miroslava Slavka Mađera mogu prepoznati Slavkove pjesme,

koje su ipak različite od Miroslavovih. Za Slavkove navodi da su čvrste strukture, cjelovite, čistoga izraza, pregledne, dok je u Miroslavovim uradcima uočio patos, kojega kod Slavka nema. Zato bi, piše *Híd*, po Šoljanu bilo poželjnije da je Miroslav izdao Slavkove pjesme kao posebno izdanje. Po njemu te 1961. godine nije bilo prijepora da je Slavko bolji pjesnik od Miroslava. Među vojvođanskim Mađarima je Slavko Mađer bio poznat i priznat. Potvrđuje to i jedan od najpoznatijih prevoditelja Ottó Fenyvesi, koji je preveo i objavio oko 130 pjesama jugoslavenskih autora. Među njima je najviše Hrvata, a u predratnoj generaciji nalazimo imena Tina Ujevića, Josipa Severa, Ivana Slamniga, Vesne Parun, Josipa Pupačića, Arsena Dedića i Slavka Mađera, koje je smatrao najboljim hrvatskim pjesnicima toga doba.

No, mlađi brat Miroslav Slavko Mađer izrastao je u velikana hrvatskoga pjesništva, kao poeta svoga zavičaja, Srijema, Slavonije, ravnice, oslikavajući mjesta, prostore i ljude, ali i vrijednosti koje oni nose. Nije čudo da je njegova pjesma „I kad umrem pjevat će Slavonija“ već u jednopartijskom sustavu bila neka vrsta slavonske himne. Kada sam 1985. promoviran na Pravnom fakultetu, zbor HNK je uz jugoslavensku i hrvatsku himnu izveo i tu pjesmu. Mi, koji smo tada tamo stajali slušajući te svečane pjesme, doista smo ju doživjeli tako.

Tamara Jurkić Sviben

Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

Tragom uglazbljene lirike Slavka Mađera (1922. – 1946.)

Tekst jedine uglazbljene pjesme hrvatskog književnika Slavka Mađera „U ljetne večeri postaju mreže moga djeda srebrne“ objavljen je 1940. godine. Suptilna lirika ovoga pjesnika dočekala je svoje jedino tonsko ozvučenje u djelu „U ljetne večeri“ hrvatskoga skladatelja Emila Cossetta. Uvidom u skladateljevu ostavštinu, pohranjenu u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu, utvrđeno je da postoje tri jedinice istoga naslova. Uvidom u autograf partiture za glas i orkestar te verzije za glas i klavir i tekstualni predložak pjesme „U ljetne večeri“, ovaj rad ima za cilj osvijestiti postojanje jedine uglazbljene pjesme prerano preminulog hrvatskog književnika te ponuditi analitički prikaz odnosa skladatelja Emila Cossetta prema slobodnom stihu sjetne intonacije Slavka Mađera.

Posebna pozornost bit će usmjerena na glazbeni stil, ritam, metar, melodijsku liniju te harmoniju u odnosu prema ritmu, metru i intonaciji slobodnoga Mađerova stiha. Time će se pratiti postoji li usklađenost lirske atmosfere tekstualnog predloška s atmosferom koju ostvaruje skladba Emila Cossetta. Ukazivanjem na usku povezanost hrvatskih pjesnika i skladatelja želi se uputiti na vrijedna djela hrvatske kulturne baštine koja u umjetničkom emocionalnom prepoznavanju povezuju naizgled rođenjem udaljene hrvatske duše – Emil Cossetto rođen u Trstu u Italiji 1918. i Slavko Mađer rođen u srijemskom selu Hrtkovci u općini Ruma 1922. godine.

Klara Dulić Ševčić

Katoličko društvo „Ivan Antunović“ Subotica

Petko Vojnić Purčar – roman kao *dijalog s vremenom*

Rad će se baviti romanima Petka Vojnića Purčara kao reprezentativnim predstavnicima jedne poetike. Razmatrat će se njihova ukorijenjenost u književnim tradicijama te će se njihove teme sagledati kao mogući odgovor na vrijeme nastanka.

Može li čitatelj danas razumjeti dijalog ovih romana s vremenom nastanka i sa suvremenosti, razmotrit će se u svjetlu suvremenih praksi tumačenja književnoga djela.

Lilla Anna Trubics

Znanstveni zavod Hrvata u Mađarskoj

Marija Jurić Zagorka u svjetlu hrvatsko-mađarske politike

Novinarska karijera M. J. Zagorka započeta je 1896. godine u uredništvu *Obzora* člankom „Egy Percz“ i pozicijom političkog referenta za hrvatsku-mađarsku politiku te odgovorne suradnice za mađarsku rubriku. Unutar novinarske profesije se pojavila za ono razdoblje novim načinima pisanja, te su njezine nove metode znatno imale utjecaj na stvaranje slike o drugome.

Katja Bakija

Sveučilište u Dubrovniku

Pjesni ljuvene Marina Držića – književna baština u zrcalu suvremenosti

Pjesni ljuvene mali su petrarkistički kanconjer Marina Držića tiskan u Veneciji 1551. g. u tiskari Niccolò Bascarini. Riječ je o vrijednom djelu, protisku koji je dugo smatran izgubljenim, a pronađen je 2007. i jedini njegov primjerak čuva se u knjižnom fondu Nacionalne biblioteke Braidense u Milanu uz prvotisak pastorale *Tirena*.

U izdanju iz 2017., a u povodu obilježavanja 450. obljetnice Držićeve smrti tiskane su u Dubrovniku *Pjesni ljuvene/Ljubavne pjesme* uz Paljetkov prepjev Držićevih stihova na suvremeni hrvatski jezik. Držićev tekst tiskan je na desnoj strani, a prepjev na suvremeni hrvatski jezik, na lijevoj. Paljetak nam je Držićevu neoplatonističku, petrarkističkim instrumentarijem opremljenu liriku ljubavnih /ljuvenih pjesama osuvremenio približivši se Držiću onako kako se samo pjesnik pjesniku može približiti. Rezultat je knjiga u kojoj je Paljetak ponudio svoje poetsko čitanje Držića suvereno ulazeći u prostor igre i slobode, a ostajući vjeran Držićevom pjesničkom iskazu. Paljetak je Držićeve stihove prenosio/prevodio i na leksičkoj i na sintaktičkoj razini nudeći nam sa suvremenog motrišta pogled na dubrovačko renesansno pjesništvo i nastavljajući tako osuvremenjivanje djela starije hrvatske književnosti koje je već učinjeno s *Juditom* Marka Marulića, s *Ribanjem i ribarskim prigovaranjem* Petra Hektorovića i *Planinama* Petra Zoranića.

Biserka Goleš Glasnović

Osnovna škola Tituša Brezovačkog, Zagreb

Novi uvidi u stvaralaštvo Frana Krste Frankopana

Rad se temelji na interpretaciji Frankopanova stvaralaštva na hrvatskom jeziku koji je uz potporu ostalih dionika Ozaljskog književnog kruga (Petra Zrinskog, Katarine Zrinski i jezikoslovca Ivana Belostenca) trebao postati hrvatski *koiné*. Interpretacija obuhvaća analizu jezika u refleksiji staroga jata (ikavica s primjesama ekavskoga izgovora) te individualnu poetiku koja se kreće u krajnostima od barokne konvencionalnosti i ugledanja u narodno stvaralaštvo do izvorne poezije boli čije nadahnuće je osobna i nacionalna tragedija. Također se osvrće na Frankopanovu elegiju na latinskom jeziku i nova istraživanja koje je otvorila jezikoslovka, povjesničarka i teoretičarka književnosti Saša Potočnjak otkrivši u Italiji u bibliotekama u Perugi i Recanatiju prvotisak elegije koja je bila dosada zabilježena samo na naslovnici drugog latinsko-talijanskog izdanja iz 1794. godine. Pišući o Frankopanovom jeziku, stariji su ga istraživači, jezikoslovci i povjesničari književnosti, smatrali šarolikim, neujednačenim, manje vrijednim od štokavskog standarda, čak samo utemeljenim na bosiljevačko-brajskom dijalektu. No riječ je o stiliziranome jeziku kako potvrđuju suvremeni jezikoslovci – a zdušno zagovara i Josip Vončina. Rad *Novi uvidi u stvaralaštvo Frana Krste*

Frankopana prikazuje djelovanje Frana Krste Frankopana u surječju društveno-političkih okolnosti i ističe ga kao jedan od primjera u kojem Poezija može spašavati od sasvim izvjesne prijetnje smrću, ne tako da ju svlada, već da ju prevlada. Kao svjedočanstvo, ne samo jezično, već i vrsno umjetničko – tako dugo neotkriveno – ali sjajno, kako u stilizaciji mogućeg hrvatskog standarda i svojevrsnoj interakciji već poznatih srednjovjekovnih, renesansnih, narodnih i baroknih postupaka, tako i u individualnoj poetici koja se učvrstila na svom putu između krajnosti, barokne religioznosti i ludičnosti. U Frankopanovu jeziku prelijevaju se prekrasni odsjaji štokavske ozbiljnosti, kajkavske tragičnosti i ludičnosti te marulićevskog čakavskog začinjavanja, a ikavica koja daje prostora i ekavskom refleksu staroga jata dodirujući se s njime, ostvaruje ritmičke cjeline ne samo kao obilježje pjesničkog govora, već i kao obilježje jezika u mogućnosti njegove standardizacije.

Robert Hajsan

Panonski institut, Pinkovac

Naseljenje južnogradišćanskih Hrvata u 16. st. u zrcalu urbara i pisama Ferenc Batthyána

Iz urbara 1576. godine novogradskog vlastelinstva što ga je dao sastaviti novogradski vlastelin Ferenc Batthyány znamo gdje su naseljeni južnogradišćanski Hrvati koji su poslije bitke na Krbavskom polju 1493. napuštali svoja ognjišta i bježali ispred Turaka prema zapadnoj Ugarskoj. U novogradskoj gospoštini utemeljili su desetak novoizgrađenih naselja odnosno popunili već postojeća sela.

Što se tiče bijega hrvatskih kolonista i njihovog naseljavanja na vlastelinstvu Novi Grad, od velike su mi pomoći bila pisma Ferenc Batthyána (1533. – 1547.) koja je novogradski gospodar slao svom nećaku Kristoforu u Grebengrad. Iz tih pisama znamo da se naseljavanje Hrvata događalo odnosno odvijalo u prvoj polovini 16. st., a izvidio sam put odnosno rutu koja je išla od juga (uglavnom geografski trokut Sava-Kupa-Una) prema Hrvatskom zagorju (dvorac Grebengrad je bilo mjesto gdje su se međuvremeno sakupljali) na vlastelinstva Novi Grad i Rohunac/Solunak na jugu zapadne Ugarske.

Vladimir Nimčević

Subotica

Doprinosi Jose Šokčića povijesti Hrvata-Bunjevaca

Rad tematizira ukupan povijesni opus Jose Šokčića (1902. – 1968.), publicista i novinara, koji se najviše proslavio po knjizi *Subotica pre i posle oslobođenja* (1934.) i uređivanju *Nevena* (1935. – 1940.). Između dvaju svjetskih ratova kroz svoju je publicističku djelatnost agilno zastupao tezu o Bunjevcima kao četvrtom jugoslavenskom plemenu, da bi je pred kraj razdoblja otvoreno napustio, opredijelivši se i sam za hrvatski nacionalni identitet. Najvažnije književne antologije, *Književnost bačkih Hrvata* (1970.) Ante Sekulića i *Antologija poezije bunjevačkih Hrvata* (1971.), svrstavaju ga u hrvatske književnike. Međutim, njegov povijesni opus i kvantitativno i kvalitativno daleko nadvisuje njegov književni. Stoga se objektivno nameće potreba da ovaj važan segment ličnosti i djela Jose Šokčića dobije odgovarajuću kritičku analizu. U gotovo beskrajnom nizu njegovih povijesnih radova, objavljenih po periodici, po značenju se izdvajaju njegovi prinosi povijesti Hrvata-Bunjevaca. Kao povjesničara bačkih Bunjevaca Šokčića je naročito zanimala njihova borba za uvođenje hrvatskog jezika u školu u posljednjoj četvrtini 19. stoljeća (1873. – 1902.). Za početnu točku svoga izlaganja uzima pokretanje *Subotičkog glasnika*, prvog hrvatskog tjednika u Subotici, a za krajnju dolazak Károlya Biróa na položaj subotičkog gradonačelnika. U nastojanju da približi ovu kompleksnu borbu, Šokčić je sastavio biografije osoba koje su se najviše istaknule u njoj: Boze Šarčevića, Kalora Milodanovića, Age Mamužića i Mije Mandića. Paju Kujundžića i Lazu Mamužića nije posebno

tematizirao, ali im je posvetio pažnju u feljtonu „Bunjevci pod Mađarima“, koji je izlazio u 12 brojeva *Nevena* od veljače 1935. do siječnja 1936. Ovaj feljton predstavlja svojevrsnu dopunu njegove knjige *Subotica pre i posle oslobođenja* i neopravdano je izostavljena iz svake analize. Glede izvora, Šokčić se služio bunjevačkim i mađarskim tiskom, gradivom iz Povijesnog arhiva Subotica i kazivanjem Mije Mandića i Josipa Vojnića Hajduka, suvremenika gore spomenute epohe.

Martina Kolar Billege

Vesna Budinski

Ana Ladan

Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

Čitalačka pismenost kao prediktor kulturnoga razvoja

U Hrvatskoj se u kurikulumu za hrvatski jezik velik naglasak stavlja na razvoj čitalačke pismenosti jer je ona „preduvjet osobnomu razvoju, uspješnom školovanju, cjeloživotnom učenju te kritičkomu odnosu prema nizu pojava u društvenome i poslovnom životu“ (NN 10/2019). Uočavajući potrebu za poticanjem čitanja i važnost čitanja od ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja, skupina stručnjaka razvila je *Nacionalnu strategiju za poticanje čitanja* (2017. – 2022.). Čitanje je jedan od preduvjeta sudjelovanja u kulturi, ono izravno i neizravno utječe na spoznaju o kulturi te kulturno djelovanje. Longitudinalno istraživanje s učenicima od 3. do 5. razreda *Der Zusammenhang zwischen außerschulischem Lesen und Lesekompetenz (Povezanost navike čitanja izvan škole s čitalačkom pismošću)* (Pfof, Dörfler, Artel, 2010) ukazuje na povezanost između razvoja čitalačke pismenosti i čitateljskih navika izvan škole, a dosadašnja istraživanja u Republici Hrvatskoj ukazuju na povezanost sadržaja u udžbenicima s uspjehom učenika u rješavanju ispita čitalačke pismenosti. To znači da na čitalačku pismenost utječu i sadržaji poučavanja u školi i čitalačke navike izvan škole.

U ovom radu prikazujemo uspjeh učenika (N = 248) na ispitu čitalačke pismenosti na kraju 4. razreda primarnog obrazovanja.

Provedenim istraživanjem (2021. godine) utvrdili smo postotak učenika koji su uspješno riješili zadatke čitanja teksta i razumijevanja pročitanoga te razliku u uspješnosti rješavanja zadataka s obzirom na spol učenika. U istraživanju je sudjelovalo N = 248 učenika četvrtog razreda osnovnih škola (128 dječaka i 120 djevojčica). Utvrdili smo prosječan postotak riješenosti testa koji iznosi M = 66,13 %. Raspon je od 22,22 % do 94,44 %. Drugim riječima, nijedan učenik nije postigao maksimalan broj bodova. Djevojčice su bile statistički značajno uspješnije u rješavanju ispita čitanja s razumijevanjem ($t(246) = -3,17$; $p = 0,02$). Analiza ispita pokazala je da su učenici najuspješniji u rješavanju zadataka koji provjeravaju razinu pronalazjenja podataka u tekstu, manje uspješni u zadacima tumačenja podataka, a najmanje uspješni u rješavanju zadataka objedinjavanja podataka.

S obzirom na proces razvoja čitalačke pismenosti, koja nam nije urođena, moramo metodički osmisliti i strukturirati proces poučavanja koji će učenicima omogućiti dosezanje visoke razine čitalačke pismenosti uz uvažavanje individualnih jezičnih karakteristika učenika tijekom procesa učenja. Formativnim vrednovanjem potrebno je kontinuirano pratiti razvoj čitalačke pismenosti.

Ante Bežen

Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

Hrvati izvan Hrvatske u hrvatskom školskom Nacionalnom kurikulumu (s posebnim osvrtom na Hrvate Bunjevce i Šokce u Republici Srbiji)

Hrvati izvan Republike Hrvatske sastavnica su hrvatskog nacionalnog korpusa i identiteta jer je hrvatski narod jedan od najraseljenijih u svijetu (ima ga gotovo isto toliko izvan domovine koliko i u njoj). Stoga je potrebno da mladi naraštaji u Hrvatskoj steknu osnovno znanje o Hrvatima izvan

domovine u redovitom školskom obrazovanju. No, u aktualnom Nacionalnom kurikulumu za osnovne i srednje škole u Hrvatskoj ta sastavnica nije vidljiva pa je potrebno pokrenuti raspravu s ciljem da se ta sastavnica uključi na primjeren način u tzv. identitetskim nastavnim predmetima (hrvatski jezik, povijest, geografija, umjetnički predmeti, vjeronauk i dr.). Na taj bi se način povećala informiranost u domovini te o njihovoj važnosti za hrvatsku kulturu i položaj hrvatskoga naroda u svijetu. U izlaganju će se navesti temeljni pokazatelji za ovu tvrdnju s namjerom da se među Hrvatima na području Republike Srbije pokrene rasprava o potpori ovoj inicijativi.

Silvestar Balić

Znanstveni zavod Hrvata u Mađarskoj

Selektivna bibliografija *Hrvatskoga glasnika* – školstvo, ulaganja i vjerski sadržaji od 2010. do 2015.

Tjednik Hrvata u Mađarskoj *Hrvatski glasnik* pokrenut je 1991. godine za sve Hrvate u Mađarskoj. Od početaka u *Glasniku* je prisutan regionalan pristup, na temelju hrvatskih regionalnih zajednica i regija u Mađarskoj (Gradišće, Zala, Podravina, Baranja, Bačka, Pešta). U sklopu projekta Znanstveni zavod Hrvata u Mađarskoj izradio je selektivnu bibliografiju *Hrvatskoga glasnika* za razdoblje 2010. – 2015. Izabrani su tekstovi u kojima je prisutan vjerski sadržaj, školstvo ili je riječ o ulaganju u spomenuta područja. Cilj rada je prezentirati podatke o broju objavljenih tekstova s navedenim sadržajima, napraviti njihovu usporedbu, pokazati njihovu učestalost i pojavu u zadanom periodu te usporediti broj takvih tekstova u Bačkoj s brojem istih u drugim mađarskim regijama gdje žive Hrvati.

Katarina Čeliković

Zavod za kulturu vojvodanskih Hrvata, Subotica

Pavao Bačić – nepoznati književnik i skladatelj

Gotovo zaboravljeni književnik, glazbenik i glazbeni pedagog Pavao Bačić (Subotica, 1. kolovoza 1921. – Subotica, 22. lipnja 1984.) zanimljiv je zbog svoje raznolike stvaralačke djelatnosti na području glazbe i književnosti. Svojedobno vrlo aktivan u glazbenom životu Subotice, a napose u književnosti za djecu te u pisanju satirične poezije, ovaj je kulturni djelatnik nepoznat suvremenoj generaciji. U radu će biti predstavljeno književno i glazbeno stvaralaštvo Pavla Bačića s posebnim naglaskom na spisateljsko područje.

Vlasta Markasović

Ekonomska i trgovačka škola I. Domca, Vinkovci

Rasprave o jeziku bačkih Hrvata Ante Sekulića

Ante Sekulić bio je znameniti hrvatski jezikoslovac podrijetlom iz Bačke, što je uvjetovalo njegov znanstveni interes za jezik bačkih Hrvata. Svoje jezikoslovne težnje sjedinio je u knjizi *Rasprave o jeziku bačkih Hrvata* devet članaka u kojima iz različitih aspekata analizira govor bačkih Hrvata Bunjevaca i Šokaca. Članak pregledno daje uvid u metodologiju i opseg tema, koje se kreću od povijesnog do dijalektalnolingvističkog pristupa. Sekulić temeljito i minuciozno analizira i istražuje problematiku, što dovodi do cjelovitog uvida u jezik i njegove specifikume. Predstavljaju se studije koje su orijentirane na povijesni aspekt te se autor bavi istraživanjem povijesnog nazivlja jezika i zaslužnim jezikoslovcima i kulturnim djelatnicima Ivanom Antunovićem, Ambrozijem Šarčevićem i Budanovićem. Osobitost je autorova koncentracija na toponime, antroponime i hiponime određenih

bačkih naselja, tako da ovaj članak naglašava svezu općenitijih studija s konkretiziranim bavljenjem idiomima i posebnim leksikološkim segmentima. Članak donosi pregled kroz sve navedene studije i naročito kroz središnju studiju „Govor bačkih Bunjevaca“ koja je, iako fiksirana u vremenu svojega nastajanja i danas posebice aktualna. Pokazuje se kako ove studije doprinose leksikologiji i dijalektologiji te povijesti jezika, također pokazuje se kako Ante Sekulić zauzima značajno mjesto među hrvatskim jezikoslovcima i ističe veličina i važnost njegovih znanstvenih nastojanja unutar korpusa hrvatske jezikoslovne znanosti.

Mirko Ćurić

Srednja strukovna škola Antuna Horvata, Đakovo

Prigodnice Ante Evetovića Miroljuba biskupu Josipu Jurju Strossmayeru

Tema rada su četiri prigodnice koje biskupu Strossmayeru upućuje hrvatski pjesnik i franjevac Ante Evetović Miroljub (Bački Aljmaš, 12. VI. 1862. – Valpovo, 24. II. 1921.). Od 1876. pohađao je isusovačku gimnaziju u Kaloči (Kalocsa) kamo ga je uputio rođak I. Antunović, preporoditeljski prvak bačkih Hrvata. Franjevcem postaje 1881. i uzima ime Ante. Filozofiju je učio u Vukovaru (do 1883.) i Dunaföldváru (do 1884.), bogoslovne studije u Baji. Svećenikom je postao 1886. Položivši ispite za profesora filozofije i teologije, predavao je filozofiju u Dunaföldváru, crkveno pravo i povijest u Baji (1888.–97.). Dvije godine bio je gvardijan u Baji (1897.–99.), potom je postao svećenik Pečuške biskupije. Zadržao je redovničko ime Ante i uzeo književno Miroljub. Bio je kapelan u Egerágu te župnik u Veliškovcima (1901.), Harkanovcima (1902.–11.) i Valpovu (od 1912.). Jedan je od utemeljitelja Kluba hrvatskih književnika i umjetnika u Osijeku (1909.). Pjesmama se javio 1884. u *Nevenu*. Objavljivao je i u *Subotičkim novinama* (1884. – 1921.), *Subotičkoj Danici* (1891., 1895., 1902.), *Viencu* (1892. – 1902.), *Književnom severu* (1927., 1931.) i dr. Njegove su pjesme objelodanjene i u zbirci *Spomen-cvijeće iz hrvatskih i slovenskih dubrava* (Zagreb, 1900.), antologiji *U pjesmi i priči* (Osijek, 1906.), *Bunjevačkoj narodnoj čitanci* (Subotica, 1931.) i dr. Za života tiskao je zbirku *Sretni i nujni časi*, a o desetoj obljetnici smrti objelodanjene su dvije knjige izbora iz njegova pjesništva.

Evetovićeve prigodnice analizirat će se kao *posrećeni* performativi i kao kulturni činovi, kojima se autor upisuje u političke, nacionalno-identitetske i kulturne programe biskupa Josipa Jurja Strossmayera.

Ivan Stipić

Sveučilište u Slavonskom Brodu

Znanstvene veze franjevačkih učilišta s područja današnje Vojvodine i južne Mađarske s Visokim franjevačkim učilištem u Brodu

Brod (danas Slavonski Brod) baštini tradiciju visokog filozofskog učilišta koje su osnovali franjevci 1710. i koje je s kratkim prekidom djelovalo do dokidanja rada crkvenih škola od strane državnih vlasti 1783. Nakon povratka u Brodski samostan 1806. brodski franjevci nastavljaju, odnosno ponovno započinju visokoznanstvenu djelatnost, koja traje sve do polovine 19. stoljeća.

Filozofsko učilište u Brodu prvotno djeluje u okviru franjevačke Provincije Bosne Srebrene u kojoj djeluju i sva franjevačka učilišta u današnjoj Vojvodini i južnoj Mađarskoj pa dijelom i u Rumunjskoj (Arad, Radna i Temišvar). Učilišta objedinjena pod jednom upravom (i nakon izdvajanja iz Bosne Srebrene), vjerski i nacionalno teže istim odgojnim i prosvjetiteljskim ciljevima.

Cilj ovog rada je prikazati živu razmjenu ideja unutar jedinstvenog visokoškolskog sustava, s naglaskom na razmjeni ljudi i znanja između posavskog samostana u Brodu i samostana/učilišta u

Podunavlju (Bač, Budim, Sombor, Petrovaradin, Beograd, Mohač i dr.) te Banatu (dio Čanadske biskupije, danas podijeljene na Zrenjaninsku, Temišvarsku i Szegedinsko-Čanadsku).

Autor će kroz biobibliografski prikaz franjevacu profesora na radom zadanim učilištima dati presjek djelatnosti mnogobrojnih franjevaca, rodom Brođana, koji se na njima pojavljuju kao studenti (*Đuro Gajtančić, Marijan Lanosović, Stjepan Ninković, Marijan Jaić, Ivan Velikanović i dr.*), kao profesori (*Antun i Jerolim Bačić u Petrovaradinu i Budimu, Stjepan Ninković u Baji, Josip Batinić u Beogradu i Petrovaradinu, Đuro iz Broda u Baji i Petrovaradinu, Marijan Jaić u Budimu i Mohaču, Augustin i Bernardin Pjanić u Budimu i dr.*), kao propovjednici (*Luka Bebrić u Baču*) i župnici (*Đuro Gajtančić u Tabanu kraj Budimpešte, Marijan Lanosović u Baču*) te kao gvardijani (*Marijan Lanosović u Baču, Marijan Jaić u Budimu, Augustin Pjanić u Baji*).

Autor će prikazati i rad franjevaca s područja današnje Vojvodine i južne Mađarske koji pak djeluju na visokom franjevačkom učilištu u Brodu kao studenti i profesori (*Filip Matković, Antun Petrović, Mijo Zajmović, Bonaventura Mihaljević, Emerik Zomborlić, (Dominik) Ignjat Martinović, Antun Žderić, Ernest Benišić, Grgur Čevapović, Teofil Jakab i dr.*)

Rad bi trebao pokazati živu isprepletenost jedinstvenog narodnog bića slavonskog i podunavskog prostora u 18. i prvoj polovini 19. stoljeća te dati objedinjenu sliku franjevačke znanstvene i prosvjetne djelatnosti na području očuvanja i izgradnje vlastitog jezika i vjerskog identiteta. Identiteta koji stoji nasuprot tada izraženih tendencija mađarizacije i germanizacije.

Program podržali:

Ministarstvo kulture i informiranja Republike Srbije

Grad Subotica

Središnji državni ured za Hrvate izvan Republike Hrvatske

Veleposlanstvo Republike Hrvatske u Beogradu

Hrvatsko nacionalno vijeće u Republici Srbiji

Pokrajinsko tajništvo za obrazovanje, propise, upravu i nacionalne manjine – nacionalne zajednice

Pokrajinsko tajništvo za kulturu, javno informiranje i odnose s vjerskim zajednicama

---

Suorganizatori znanstveno-stručnog skupa:

Hrvatska čitaonica Subotica

Zavod za kulturu vojvođanskih Hrvata

Znanstveni zavod Hrvata u Mađarskoj